

Робота підготовлена на виконання фундаментальної теми «Національна безпека у сфері громадського здоров'я: правові засоби захисту від загроз», що досліджується лабораторією досліджень проблем національної безпеки у сфері громадського здоров'я НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України (номер державної реєстрації в УкрІНТЕІ 0120U105608).

Список використаних джерел

1. James G. Hodge, Kim Weidenaar. Public Health Emergencies as Threats to National Security. JOURNAL OF NATIONAL SECURITY LAW & POLICY. 2017. Vol. 9:81-94. URL: https://jnslp.com/wp-content/uploads/2017/04/Public_Health_Emergencies_as_Threats_to_National_Security_FINAL.pdf.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Военної доктрини України»: Указ Президента України; Доктрина від 24.09.2015 № 555/2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/555/2015>.

Мовчан Роман Олександрович,
доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету
імені Василя Стуса, доктор юридичних
наук, доцент

**ПРОБЛЕМА ДОВІЛЬНОСТІ КІЛЬКІСНИХ
ПОКАЗНИКІВ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ТА ЇЇ НАСЛІДКИ (НА ПРИКЛАДІ СТАТЕЙ 201¹
ТА 246 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)**

У вітчизняній юридичній літературі вже неодноразово зверталась увага на притаманній чинному Кримінальному кодексу України (далі – КК) проблемі довільності кількісних(вартісних) показників криміноутворювальних і кваліфікуючих ознак складів кримінальних правопорушень, без розв'язання якої годі й вести мову про соціальну обумовленість кримінально-правових заборон. Вказана проблема вкотре знайшла своє відображення при конструюванні присвячених кримінально-правовій охороні лісу статтях 201¹ та 246 КК.

У п. 2 примітки первинної редакції ст. 201¹ КК показники передбачених у ч. 2 та ч. 3 великого та особливо великого розмірів закріплювались на рівні 1 тис. і 2 тис. НМДГ,

відповідно. Для розуміння логіки подальших дій парламентаріїв варто зазначити те, що набрання чинності Законом України від 6 вересня 2018 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» (далі – Закон від 6 вересня 2018 р.), одним із наслідків ухвалення якого і стало доповнення КК ст. 201¹, одночасно призвело і до зміни ст. 246 КК, у новій редакції якої було максимально формалізовано оцінний до цього показник криміноутворювальної ознаки у виді «істотної шкоди» (2 тис. і більше НМДГ), а також диференційовано відповідальність за дії, що спричинили «тяжкі наслідки», якими повинні були вважатись такі наслідки, які вже у 5 тис. і більше разів перевищують НМДГ.

Однак О. О. Дудоров слушно відмічає, що проблема полягала в тому, що ці показники вчергове були взяті «зі стелі» і, як наслідок, абсолютно не враховували реалії правозастосування, зокрема той факт, що розмір шкоди, розцінюваний правозастосувачами як свідчення її істотності з погляду кваліфікації за попередньою редакцією ст. 246 КК, зазвичай складав 7–10 тис. грн [1, с. 86]. Як бачимо, показник такої шкоди є приблизно у 200 (!) разів меншим, ніж закріплений Законом від 6 вересня 2018 р., що навряд чи узгоджувалось із задекларованим розробниками відповідного законопроекту посиленням кримінальної відповідальності за незаконну порубку лісу.

Врешті-решт очевидну завищеність закріплених у п. 1 примітки ст. 246 КК кількісних показників зрозуміли і народні депутати України, що стало підставою для розроблення законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів». У Пояснювальній записці до нього нарешті зустрічається хоча б якесь обґрунтування позиції суб'єктів законодавчої ініціативи, яке загалом зводилося до того, що порушнику необхідно одночасно зрізати аж близько 1 га лісу, щоб була правова підстава для оголошення йому підозри у вчиненні злочину, передбаченого ст. 246 КК.

Зважаючи на представлені аргументи, розробники законопроекту, який згодом набув статусу Закону від 25 квітня 2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів» (далі – Закон від 25 квітня 2019 р.), домоглися не лише уточнення передбачених п. 1 і п. 2 примітки ст. 246 КК показників істотної та тяжкої шкоди, які були зменшені до 20 та 60 НМДГ, відповідно, а й аналогічної корекції

показників передбачених ст. 201¹ КК великого та особливо великого розмірів, показники яких відтоді і дотепер закріплені на рівні 18 та 36 НМДГ, відповідно. У зв'язку з цими законодавчими «перипетіями» у мене виникло декілька запитань:

1) чому наведена вище важлива інформація не була врахована раніше, тобто ще при ухваленні Закону від 6 вересня 2018 р.? Нерозуміння цього лише посилюється, якщо взяти до уваги ту обставину, що з 10 ініціаторів законопроекту, ухваленого як Закон від 25 квітня 2019 р., відразу шість (Галасюк В. В., Єфімов М. В., Кіраль С. І., Кривошея Г. Г., Кужель О. В., Нечаєв О. І.) були розробниками і законопроекту, прийнятого як Закон від 6 вересня 2018 р.;

2) про яку стабільність і соціальну обумовленість кримінального закону може йтися, якщо кількісні показники криміноутворювальних (ст. 246 КК) і кваліфікуючих (як ст. 201¹, так і ст. 246 КК) ознак складів злочинів одномоментно змінюються у понад, ніж 50 (ст. 201¹ КК) або навіть 100 (ст. 246 КК) разів? Виходить, що до цього моменту (до набрання чинності Законом від 25 квітня 2019 р.) у відповідних нормах закріплювались показники, які від обґрунтованих відрізнялись саме у 50 і 100 разів, відповідно?

3) чому передбачені як раніше, так і наразі у ст. 201¹ та 246 КК параметри жодним чином не корелюються між собою? Автор цих рядків цілком свідомий того, що у ст. 201¹ КК відповідні показники позначають вартість деревини, яка виступає підставою для диференціації кримінальної відповідальності, а у ст. 246 КК – показник шкоди, яка є не лише кваліфікуючою, а й криміноутворювальною ознакою. Незважаючи на це, мною не було знайдено аргументів проти уніфікації показників, закріплених у цих однорідних, як впливає зі змісту ч. 2 ст. 201¹ КК, складах злочинів. Невже ситуація принципово змінилась, якби у ст. 201¹ КК параметри зазначених показників склали не 18 та 36 НМДГ, а, як і у ст. 246 КК, 20 та 60 НМДГ, відповідно?

До речі, з позиції системності кримінального закону не могу зрозуміти і того, чому у ст. 201-1 КК повторними (ч. 2) вважаються дії, вчинені особою, яка раніше вчинила не лише злочин, передбачений цією нормою, а й ст. 246 КК (як і ст. 201 КК), тоді як у ст. 246 КК (ч. 2) – лише особою, яка вчинила злочин, передбачений цією статтею? Враховуючи визнану самим законодавцем однорідність й очевидну взаємообумовленість розглядуваних посягань, логічні пояснення такого рішення навряд чи існують.

Необхідність обгрунтованого вище хоча б часткового збільшення передбачених ч. 2 та ч. 3 ст. 201¹ КК показників великого та особливо великих розмірів пояснюється не лише вимогами системності, а й тим, що цей крок дозволить бодай мінімально (хоч явно недостатньо) «згладити» невідповідність між суспільною небезпекою діянь, описаних у цих нормах, і суворістю передбачених ними основних покарань.

Мова, зокрема, йде про те, що з урахуванням закріпленого у п. 2 примітки показника «особливо великого розміру» на сьогодні особи, яка вчинила контрабанду деревини, вартість якої перевищує 40 860 грн (ч. 3 ст. 201¹ КК), як основне покарання може бути призначено лише (!) позбавлення волі на строк від 10 до 12 років. Але чи можна суспільну небезпеку такої поведінки вважати хоча б приблизно співмірною із суспільною небезпекою, наприклад, умисних тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК), розбою, вчиненого із проникненням у житло (ч. 3 ст. 187 КК), катування, вчиненого за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 127 КК), терористичного акту, який призвів до каліцтва десятків людей (ч. 3 ст. 258 КК) тощо, за вчинення яких передбачено менш суворі покарання. До слова навіть за вчинення передбаченого ч. 1 ст. 115 КК умисного вбивства винним вкрай рідко призначається позбавлення волі на строк, що перевищує 10 років, який, повторимо, є найменш суворим покаранням з-поміж тих, які мають призначатись на підставі ч. 3 ст. 201¹ КК.

Вочевидь, кричущу неадекватність передбачених санкціями ч. 3 ст. 201¹ КК покарань усвідомлюють і правозастосувачі. Як же інакше, якщо не їхнім «милосердям» можна пояснити факт кваліфікації дій особи, яка 18 березня 2020 р. (тобто після набрання чинності Законом від 25 квітня 2019 р.) намагалась перемістити через митний кордон України лісоматеріали об'ємом 36,27 м³, вартістю 85 669 грн (тобто 82,4 НМДГ), не за ч. 2 ст. 15 – ч. 3 ст. 201-1 КК, яка мала б застосовуватись у випадку контрабанди лісоматеріалів, вартість яких перевищує 36 НМДГ, а за ч. 2 ст. 15 –ч. 1 ст. 201-1 КК [2]?

На жаль, у чинному КК існує і безліч інших подібних продемонстрованим прикладів довільності кількісних (вартісних) показників криміноутворювальних і кваліфікуючих ознак складів кримінальних правопорушень, яка, безумовно, негативно впливає на ефективність кримінального закону, а тому неодмінно має бути вирішена при конструюванні нового Кримінального кодексу України.

Список використаних джерел

1. Дудоров О. О. Законодавчі новели щодо кримінально-правової охорони українських лісів – обґрунтоване посилення відповідальності чи її не виправдана гуманізація? *Гуманізація кримінальної відповідальності*: матеріали II Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 16–17 листопада 2018 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2018. С. 85–95.

2. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 21 вересня 2020 р. у справі № 308/8892/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91698172>.

Мостепанюк Людмила Олександрівна,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ, ЗБУТУ, ПРИДБАННЯ, ПЕРЕДАЧІ, ПЕРЕСИЛАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕРОБКИ БУРШТИНУ

Надра є унікальним прикладним ресурсом, що має виняткову економічну цінність як частина геологічного середовища. Особливе місце серед корисних копалин загальнодержавного значення займає дорогоцінне каміння органогенного походження – бурштин, найбільші поклади якого розташовані на території Волинської, Житомирської та Рівненської областей. Україна посідає друге місце в світі за його запасами, які вирізняються найвищим у світі відсотком бурштину ювелірної якості в покладах. Невелика глибина його залягання (2–7 метрів) сприяє тому, що видобутий в Україні бурштин значно дешевший за камінь, видобутий в інших країнах. Зазначене обумовлює попит на український бурштин за кордоном, провокуючи незаконний його видобуток усередині країни. Внаслідок інтенсивного видобування бурштину стан природного довкілля і здоров'я людей зазнають суттєвої техногенної небезпеки, яка приводить до екологічної кризи. Економічними наслідками незаконного добування бурштину є збитки у лісовому та водному господарстві, деградація ґрунтів,